

Csató Zsuzsa

Védett munka és cselekvőképesség

Magyarországon jelenleg 35 000 (értelmében sérült és pszichiátriai nehézségekkel élő) ember él gondnokság alatt. Közülük mintegy 7000-en védett munkahelyeken dolgoznak vagy dolgoztak, jelentős részük bentlakásos intézmények munkahelyein. Ez jelenti legfőbb foglalkoztatásukat, jövedelmüket és esélyüket arra, hogy ne érezzék magukat feleslegesnek. Az utóbbi hónapokban mind a minisztériumoknak, mind az Országgyűlési Biztos Hivatalának, mind pedig az APEH-nek a véleményére hivatkozva, ezeket az embereket sorozatosan elbocsátják.

Ezért szervezte a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet a címben jelzett konferenciát és kerekasztalt 2003. május 7-én, Budapesten, a XIII. Tüzér u. 33-35-ben.

A konferencia célja kettős volt. A jelenlegi helyzet össze értékelése és a közös hosszú és rövidtávú megoldások keresése - a cselekvőképességében korlátozott emberek érdekeit elsődlegesen szem előtt tartva.

A döntéshozó emberek megjelenése nem a konferencia tekintélyét hivatott emelni. A konferencia szervezői biztosak benne, hogy ezeken a szinteken dőlnek el a sok ezer embert érintő intézkedések, és csakis az ő összefogásukkal és a többi szereplő véleményének és javaslatainak rendszeres számbavételével érhető el az ellátórendszer és elsősorban az érintett emberek élet minőségét javító eredmény.

A konferencia előadói közt Lenkovics Barnabás Országgyűlési Biztos, Jobbágy Zsuzsa főosztályvezető és Dósa Ágnes főmunkatársak, az Igazságügyi Minisztérium munkatársai, Réti Ferencné igazgató (Csobánka, értelmi sérült emberek otthona), Kolutáczy Györgyné igazgató (Mohács, pszichiátriai nehézségekkel élők otthona), Gombos Gábor elnök (Pszichiátriai Érdekvédelmi Fórum) és Balogh Zoltán elnök (VSZOSZ, Védett Szervezetek Országos Szövetsége) szerepelt, majd kerekasztal keretében vitattuk meg a legsürgősebb teendőket.

-

Az alapkérdés: lehet-e munkaviszonya kizáró gondnokság alatt élő embernek?

Az Igazságügyi Minisztérium szakembereinek hivatalos tájékozódása szerint a Gazdasági Minisztérium, a Miniszterelnöki Hivatal, az Állami Munkaügyi Felügyelet és az SZCSM egyaránt amellet foglalt állást, hogy a jelenlegi jogrend nem teszi lehetővé a kizáró gondnokság alatt lévők akár védett foglalkoztatását.

Az Országgyűlési Biztos vizsgálata során a következő joghézagokat, hiányosságokat állapították meg:

1. Sérül a cselekvőképességükben korlátozott emberek munkához jutása.
2. Sérül a jogbiztonságuk.
3. Az alkalmazott megoldások nem emberségesek.
4. A cselekvőképességükben korlátozott embereknek joga van a rehabilitációhoz és a foglalkoztatáshoz, ezen belül a rehabilitációt elősegítő foglalkoztatáshoz.

A konferencia során a résztvevők ismertettek különféle szakmai problémákat és véleményeket, de elmondták az ügygel kapcsolatos személyes tapasztalataikat is.

Itt és most csak az ennek során született javaslatokat ismertetjük, remélve, hogy ez csak a probléma megoldásának első fordulója, és hamarosan egyre több konkrét lépést követően hosszú távú megoldás születik.

A konferencián, valamint az előtte elhangzott és leírt javaslatok

1. A védett munkahelyeken türelmi időben, átmenetileg fogadják el a kizáró gondnokság alatt élők foglalkoztatását. Ugyanakkor szükség van végső megoldásra.
2. Ehhez egy speciális jogviszonyt kell kidolgozni, amely alkalmazkodik a foglalkoztatottak speciális igényeihez és a foglalkoztatás jellegéhez, a szükséges támogatáshoz, és a korlátokról is rendelkezik.
3. A kizáró gondnokság alatt élőknek új bírósági eljárással korlátozó gondnokság alatt élővé történő átminősítése. Ehhez szükség van a cselekvőképességgel kapcsolatos eljárások rendezésére (Telek Éva).

4. Jelenleg mindenféle fogyatékkal élő mindenféle foglalkoztatás egyféle rendszer kereteiben történik. Ehelyett szükség van:

- a. a támogatási rendszer áttekintésére és átalakítására,
- b. a jelenleginél jóval árnyaltabb struktúra kialakítására,
- c. átmeneti eljárásokra (Vadász Judit, ÁFSZ)

5. Utat kellene biztosítani a védett foglalkoztatásból a nyílt munkaerőpiac felé (Gombos Gábor).

Lenkovics Barnabás összegzése szerint szükség van tehát:

- 1. a rehabilitációs és terápiás foglalkoztatásra vonatkozó szerződés lehetőségeinek, az ezt rendező kormányrendeletnek az áttekintésére és átalakítására
- 2. a munkajog és a PTK e területen való viszonyának rendezésére
- 3. individuális munkaszerződésekre
- 4. kollektív munkaszerződések lehetőségére
- 5. a kizáró gondnokság alatt élő munkaviszonyának, jogviszonyainak rendezésére
- 6. átmeneti megoldásokra
- 7. az e területen lévő elavult jogrendszer felfrissítésére.

Az Országgyűlési Biztos ígéretet tett, hogy a konferencia összefoglalójának, dokumentációjának birtokában a javaslatokat és problémákat továbbítja mind az Országgyűlés, mind az IM felé, valamint tárcaközi egyeztetést kezdeményez, és az esélyegyenlőségi miniszteri biztost is bevonja e munkálatokba.

A konferenciát követő két lényeges esemény ismertetése előtt kitérnék néhány, a tanácskozás során fölvetődött problémára.

Emberi jogi kérdések

Az Európai Szociális Charta rendelkezik a szociális jogokról. Ezek a jogok, pontosabban jogosultságok drágák. A Chartából név szerint ugyan kimaradnak belőle a fogyatékkal élő emberek, rendelkezik viszont néhány olyan területen, amelyek elsődleges

fontosságúak a fogyatékkal élők számára. Ilyen a szakképzéshez, a rehabilitációhoz, a szociális biztonsághoz való jog.

Az Európa Tanács Emberi Jogi Bizottsága előírja: mindenkinek joga az értelmes munkához és a jövedelemhez (Gombos Gábor, a Pszichiátriai Érdekvédelmi Fórum elnöke).

Az I. és a II. fokú rokkantsági nyugdíjban részesülőket az OOSZI 100%-ban munkaképességüket veszített embereknek nyilvánítja. Ugyanakkor ezek az emberek dolgoznak, sőt többségük csak az élet bizonyos területein korlátozott, hiszen a munkaképesség elvesztését az eredeti munkakörhöz képest állapítják meg. Így 100 %-os munkaképesség-vesztett ember pl. a kerekesszékes ügyvéd, közjegyző, a vak jogász stb. A Madridi Nyilatkozat kimondja, hogy mindenkinek joga a van a munkához és a megélhetéshez. Ez hogyan egyeztethető azzal, hogy nincsen joguk a foglalkoztatáshoz? (Fekete Árpád, Nett Pack)

A gondnoksági rendszerrel kapcsolatos problémák

Az igazságügyi szakértők nem hozzáértők. Viszont nem engedik, hogy az érintettet ismerő és megértő, adott esetben megnyugtató, és kommunikációs tolmácsként is szereplő dolgozó vagy rokon részt vegyen a vizsgálaton – miközben alapvetően a pszichiátriai betegeket ismerik, az értelmi sérült embereknek még a beszédét sem értik, nemhogy a lelküket. Gátolja őket a speciális kommunikáció, nem ismerik sajátos értelmi képességeiket, és hiányzik a gyakorlati tapasztaltuk.

Csak az IQ-t vizsgálják, a lényegét, azt, hogy a fogyatékkal élő személy valójában mennyire önálló, nem tesztelik, erre még módszereik sincsenek.

Azt sem veszik számba, hogy az érintettek milyen közegben élnek. Nem hangolják össze a kettős védelmet, az intézményét és a gondnokságét.

A konferenciát követő fontos események

2003. júniusában a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium Jogi Főosztályának vezetője olyan hivatalos levelet bocsátott ki, amely szerint a védett munkahelyek foglalkoztathatnak kizáró gondnokság alatt élő embereket.

Ez azt jelenti, hogy rövid távon a jelenleg dolgozók védettek az elbocsátásoktól.

2003. júliusában az ÉFOÉSZ javaslatára az Országos Fogytékosügyi Tanácsban felállt a Munka- és cselekvőképesség nevű munkacsoport, és elkezdte a fent ismertetett helyzet megoldására szolgáló hosszú távú stratégia kidolgozását.